

až potom, keď sa najprv zaoberal jej vzťahom k niektorým iným formám spoločenského vedomia a spoločenského bytia.

K slabým miestam tejto kapitoly patrí aj časť o národnom charaktere. Podľa Karáska psychologické zvláštnosti národa sú spoločné pre rôzne triedy. Ďalej píše: „Najčastejšie ovplyvňuje národný charakter prírodné prostredie.“⁴ Národný charakter podľa Karáska nie je svojou podstatou triedny, môže však byť poznamenaný psychológiou a ideológiou tried, ktoré vládli patričnému národu. Tu Karásek sklzáva na netriedne, nemarxistické stanovisko, i keď si to subjektívne iste neželal. V tejto časti by bolo potrebné presnejšie vymedziť pojem národného charakteru a celú stať hlbšie prepracovať.

V časti o pomere spoločenského vedomia a individuálneho vedomia nesprávne odlučuje od seba spoločenské vedomie a individuálne vedomie: „Individuálne vedomie potom vystupuje voči spoločenskému bytiu a spoločenskému vedomiu ako náhodné a ojedinelé.“⁵ Tento názor je blízky zjednodušujúcim materialistickým názorom, ktoré sa buržoázní filozofi neprávom

⁴ Tamže, str. 161.

⁵ Tamže, str. 163

pokúšajú vložiť do marxistických názorov. Vzťah individuálneho a spoločenského vedomia je oveľa tesnejší a vzájomne sa podmieňajúci, ako to ukazuje Karásek — i pritom, že spoločenské vedomie pokladá za dôležitejšie. Neslobodno tu obísť skutočnosť, že spoločenské vedomie sa vyvíja prostredníctvom vývinu individuálneho vedomia a spätne ho spoluutvára.

Náčrt niektorých otázok a nedoriešených, príp. nesprávne riešených problémov v Karáskovej knihe nie je úplný. Neznačí však odmietnutie všetkého. Ak má však vývin slovenskej marxistickej filozofie ďalej správne pokračovať, treba zásadne a kriticky pristupovať k nedostatkom. To jediné je zárukou úspešného vývinu.

Táto kniha prevažne zhŕňa to, čo o týchto otázkach už bolo napísané. Aby však bolo možno riešiť nové otázky, nové problémy, ktoré pre našu filozofiu prináša spoločenský vývin, treba prejsť aj takouto etapou práce. Kriticky sa však treba pozrieť aj na to, či sme doterajšie teoretické myšlienky zvládli, či sme sa ich zmocnili. I keď Karáskova kniha tieto kritériá ešte plne nemá, dáva určitú možnosť autorovi ísť v budúcnosti ďalej.

Ján Škaloud

K OTÁZKE TEÓRIE SOCIALISTICKEJ DEMOKRACIE

Do rúk čitateľov sa dostáva originálna práca k otázkam teórie socialistickej demokracie.* Otázky socialistickej demokracie sú stále aktuálne praktické otázky socialistickej výstavby, ku ktorým teória nemôže ostať ľahostajná. Práve v oblasti socialistickej demokracie platí viac ako kedykoľvek inde téza vyslovená XXI. sjazdom KSSS, že každá praktická otázka je súčasne teoretickou otázkou a naopak.

Prax socialistickej výstavby nastoľuje požiadavku jednak sústavne spracúvať problematiku socialistickej demokracie vo všeobecnej rovine, jednak riešiť praktické problémy rozvoja socialistickej demokracie cestou dvoch štandardných foriem rozvoja socialistickej demokracie: štátnych orgánov a spoločenských organizácií. Hoci spravidla hovoríme o týchto dvoch hlavných smeroch alebo cestách rozvoja socialistickej demokracie, spoločenská funkcia socialistickej de-

мокracie sa tým úplne ani zďaleka nevyčerpáva. Ved' predstavám širokých mas pracujúcich stále viac zodpovedá extenzívne poňatie socialistickej demokracie. To znamená, že k nej pristupujeme so zreteľom na neustále sa rozširujúce formy a metódy účasti pracujúcich mas na správe a vedení jednotlivých oblastí spoločenského života vcelku, a to z hľadiska zabezpečenia možností plného politického, kultúrneho a spoločenského využitia sa každého jednotlivca.

Skúsenosti z rozvoja socialistickej demokracie, ktoré dosiahla naša krajina počas socialistickej výstavby a ktoré sa rozširujú o ďalšie významné skúsenosti z etapy výstavby vyspelej socialistickej spoločnosti, potvrdzujú absolútnu neudržateľnosť buržoázných a revizionistických koncepcií o „prednostiach“ ich demokracie, ako aj absurdnosť tvrdení o neexistencii demokracie v krajinách socialistickej sústavy. Práve z hľadiska základnej požiadavky socialistickej sústavy dosiahnuť absolútnu a trvalý predstih

* Z. Mlynáří, *K teorii socialistickej demokracie*, SNPL 1961, strán 206, Kčs 14,70.

socialistickej sústavy nad kapitalistickou, majú problémy zákonitého rozvoja socialistickej demokracie svoj mimoriadny význam.

Práca Z. Mlynářa predstavuje veľmi vážny pokus o syntetický, komplexný pohľad na problémy socialistickej demokracie. Nejde v nej o historickú rekapituláciu procesu rozvoja socialistickej demokracie, ale je faktickým obrazom aktuálnych otázok rozvoja socialistickej demokracie. Ide čo do svojho charakteru o prvú ucelenejšiu prácu tohto druhu, ktorá, prirodzene, nemôže plne vyčerpať — aj vzhľadom na obmedzený rozsah — všetku problematiku. Každá z piatich kapitol mohla by byť témou samostatnej práce. S mnohými myšlienkami i ucelenejším výkladom v práci riešených otázok stretol sa už čitateľ v niektorých predošlých autorových menších prácach.

Autor vychádza z analýzy ekonomických a triednych základov rozporu buržoáznej a socialistickej demokracie, ktorá je všeobecným metodologickým návodom pre skúmanie vývinu a prekonávanie tohto rozporu v podmienkach proletárskej revolúcie a po nej. Z tohto hľadiska majú v autorovej práci priam kľúčový význam dve kapitoly, a to kapitola o politickej organizácii spoločnosti v systéme formálnej demokracie a v systéme faktickej demokracie pre pracujúcich, a kapitola venovaná vedúcej úlohe marxisticko-leninskej strany ako základnej podmienke rozvoja demokracie pre masy pracujúcich.

Problematika socialistickej demokracie si priam vynucuje spracúvanie logicko-historickou metódou, ktorá neignoruje historické fakty, premieťa však ich sled do aktuálnych záverov. Preto sa autorovi na podklade historického výkladu činnosti národných výborov podarilo ukázať na ich rozhodujúcu funkciu pri prekonávaní zvyškov buržoázneho parlamentarizmu, čo bolo hlavnou prirodzenou ideovo-politickou smernicou strany pri vytváraní predpokladov nastolenia socialistickej demokracie. Socialistická demokracia sa rodila ako dialektická negácia buržoáznej demokracie v priamom kontakte s prežívajúcimi formami buržoáznej demokracie, ktoré však v rozhodujúcej miere likvidovala už samotná národná a demokratická revolúcia. Základný a rozhodujúci predpoklad plného nastolenia a ďalšieho rozvoja socialistickej demokracie — vedúca úloha komunistickej strany — mohol sa realizovať v plnom rozsahu až vo februári 1948. Vymyká sa z rámca tejto práce — avšak zasluhovalo by si samostatné skúmanie — prekonávanie buržoáznodemokratických zvyškov v

myslení ľudí a formovanie postoja jednotlivých spoločenských tried a vrstiev voči socialistickej demokracii — identické s riešením problému prechodu týchto tried a vrstiev na pozície robotníckej triedy.

Veľmi podnetnou kapitolou, zasahujúcou do merita problému, je kapitola o prehlbovaní účasti pracujúcich na riadení spoločenského života. Autor v nej nadhadzuje doteraz nespracovaných, mimoriadne náročnú problematiku stupňov a foriem spoločenského riadenia za socializmu. Základný organizačno-politický princíp vývinu socialistickej spoločnosti — demokratický centralizmus — vyžaduje aplikáciu všeobecných princípov riadenia spoločenských procesov na konkrétne podmienky toho-ktorého pracoviska, neustále riešenie protirečenia medzi „centrom“ a „miestami“ v zmysle posilňovania účinnosti spoločenského riadenia. Hlbšie teoretické spracovanie si taktiež vyžaduje vzťah strana — štát — masy i skúmanie jednotlivých etáp dvíhania celospoločenského riadenia na úroveň stranického riadenia. Veľmi cenná je pasáž, kde autor — proti rozličným vulgarizátorským tendenciám formalizovania účasti mäs na správe spoločnosti a štátu, ako rozhodujúceho princípu socialistickej demokracie — poukazuje na nutnosť rešpektovať a prakticky prehlbovať socialisticke kvality samosprávnej účasti mäs.

Leninovo poňatie protirečivého vývinu socialistickej demokracie je neodlučiteľne spojené s jeho teoretickými prognázami v procese „odumierania“ socialistickej demokracie a jej prechodu v komunistickej samosprávu. Vychádzajúc zo všeobecných princípov vzniku a posilňovania komunisticých prvkov v socialistickej skutočnosti, autor poukazuje na kľúčovú úlohu ekonomických momentov, ekonomických podmienok dosiahnuť taký stupeň rozvoja socialistickej demokracie. V kapitole o socialistickej demokracii a prvkoch komunistickej spoločenskej samosprávy sa plne potvrdzuje správnosť metodologickej jedine možnej cesty skúmať zákonitosti rozvoja socialistickej demokracie, a to v rámci zákonitostí prechodu z nižšej fázy komunistickej formácie vo vyššiu formáciu. To, prirodzene, nevylučuje aj skúmanie vlastných „autonómnych“ zákonitostí rozvoja socialistickej demokracie. Interpretácia prechodu socialistickej štátnosti v komunistickej samosprávu bude však úplná iba vtedy, keď socialistickej štátnosti ako protirečivú jednotu vzájomných vzťahov „štátnych“ a „neštátnych“ organizácií budeme chápať v úzkej jednote s naozaj socia-

listickým postojom — uvedomelým štátnopoli-
tickým postojom k štátu a jeho orgánom. Skú-
senosti našej komunistickej strany zo socialis-
tickej výstavby hovoria presvedčivo práve o
tejto otázke. Skutočnosť, že nový štát sa stáva
oza ľudovou organizáciou v najvlastnejšom
slova zmysle, pôsobí vo významnej miere na
formovanie *vedomia socialistickej štátnosti*, čo
na druhej strane vedie k novému vzťahu k so-
cialistickej spoločnosti a socialistickej štátu
vôbec. Rozvoj socialistickej štátnosti je po-
trebné v každej etape socialistickej výstavby
vidieť v jednote s rozvojom socialistickej demo-
kracie a socialistickej zákonnosti. V týchto

reláciách sa znova potvrdzuje opodstatnenosť
takého prístupu, ktorý v zmysle posilňovania
socialistickej štátnosti zdôrazňuje objektívne
stimulovanú aktívnu, uvedomelú účasť širokých
pracujúcich vrstiev na správe a riadení štátu
v čoraz rozmanitejších formách. Z hľadiska
takéhoto prístupu vynikne ešte viac *požiadavka*
výchovy k socialistickej štátnosti najširších
vrstiev.

Práca Z. Mlynáča je nesporne užitočným
dielom. Zrozumiteľným výkladom a mnohými
novými podnetmi poskytne náležité poučenia
aj pracovníkom v praxi.

O. Mošner